

KONSTITUTSIYANING YARATILISHI: TARIXI, TAJRIBA VA ISTIQBOL

Tursunova Gavhar Begmurodovna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti o'qituvchisi (PhD)

Bahriddinov Fatxulla

Samarqand davlat tibbiyot universiteti talabasi

Annotatsiya: O'zbekiston Konstitutsiyasi tarixda sinalgan umuminsoniy, umumbashariy qadriyatlarni o'zida mujassam etgan hujjatdir. Mazkur maqolada konstitutsiya yaratilish tarixi va taraqqiyotdagi ahamiyati haqidagi ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: davlat, konstitutsiya, deklaratsiya, konsepsiya, tuzilish, tuzuk.

Аннотация: Конституция Узбекистана – документ, воплощающий общечеловеческие ценности, проверенные историей. В данной статье описывается история конституции и ее значение в развитии.

Ключевые слова: государство, конституция, декларация, концепция, структура, конституция.

Abstract: The Constitution of Uzbekistan is a document embodying universal human values tested in history. This article describes the history of the constitution and its importance in development.

Key words: state, constitution, declaration, concept, structure, constitution.

Konstitutsiyamizning yaratilish tarixiga nazar soladigan bo'lsak, Turkistonda o'tgan yillarda jahon tajribalariga muvofiq tarzda bir nechta konstitutsiyalar ishlab chiqilganligini, lekin ular o'z mazmun-mohiyatiga ko'ra boshqa davlatlarning milliy respublikalar sharoitiga muvofiqlashtirib tuzilganligini guvohi bo'lamiz.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yaratilishi tarixi haqida so'z yuritishdan oldin "Konstitutsiya nima?" degan savolga javob berish maqsadga muvofiqdir.

Konstitutsiya (lotincha "Constitution" – tuzilish, tuzuk) – davlatning asosiy qonuni. U davlat tuzilishini, hokimiyat va boshqaruv organlari tizimini, ularning vakolati hamda shakllantirilish tartibi, saylov tizimi, fuqarolarning huquq va erkinliklari, jamiyat va shaxsning o'zaro munosabatlari, shuningdek, sud tizimini hamda davlat va jamiyatning o'zaro munosabatlarini belgilab beradi. Konstitutsiyaning yaratilish uzoq tarixiga borib, bu tarixda ko'plab davrlar va mamlakatlar o'rtasidagi siyosiy va huquqiy tizimlarning o'zgarishi bilan bog'liqdir.

"Konstitutsiya" atamasi Qadimgi Gretsiya va Rimda ma'lum bo'lgan. Amir Temur "Tuzuklar"i Sharq va Osiyo mamlakatlari sivilizatsiyasiga xos alohida

shakldagi konstitutsiyaviy hujjat xususiyatiga ega bo'lgan. U shariat qonunlari bilan bir qatorda Markaziy Osiyo mintaqasi xalqlari taqdiriga kuchli ta'sir o'tkazgan. Bundan tashqari, ulug' ajdodimiz Yusuf Xos Xojibning «Qutadg'u bilig» («Saodatga boshlovchi bilim») asarida davlat, jamiyat va inson o'rtasidagi munosabatlar qanday bo'lishi lozimligi teran yoritilgan.

1992-yil 8-dekabrda 12-chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 11-sessiyasida qabul qilingan. „O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida“gi Konstitutsiyaviy qonun (1991-yil 31-avgust) ushbu Konstitutsiya uchun asos bo'lib xizmat qilgan. Mustaqil O'zbekistonning birinchi Konstitutsiyasini yaratish g'oyasi ilk bor 1990-yil 20-iyunda bo'lib o'tgan mamlakat Oliy Kengashining 2-sessiyasida ilgari surilgan. Ushbu sessiya prezident Islom Karimov raisligida 64 kishidan iborat Konstitutsiyaviy komissiyani tuzish to'g'risida qaror qabul qilgan. Uning tarkibiga deputatlar, Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlarning vakillari, davlat hamda jamoat birlashmalari, korxonalar va xo'jaliklarning rahbarlari, huquqshunos olimlar va mutaxassislar kirgan. Oliy Kengashning 10-sessiyasida komissiya tarkibi qisman yangilangan. Komissiya ishlab chiqqan loyiha matbuotda e'lon qilinib, keng muhokama etilgan. Konstitutsiyaviy komissiya umumxalq muhokamasi yakunlarini ko'rib, loyihani tuzatib va ma'qullab Oliy Kengash sessiyasida ko'rib chiqishga tavsiya qilgan. Loyiha Oliy Kengash sessiyasida ham moddama-modda muhokama etilgandan so'ng qabul qilingan.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, asosiy Qonunimiz jahondagi eng mukammal konstitutsiyalardan biri ekanligini butun dunyo tan oldi. U har jihatdan ixcham va keng qamrovliligi, xalqchilligi bilan alohida ajralib turadi. Unda, ayniqsa, umumjahoniy tajribalar, demokratik tamoyillar, milliy davlatchilik merosi bo'lgan „Avesto“dan tortib, „Temur tuzuklari“gacha bo'lgan an'anaviy tamoyillar bilan hamohang ekanligi e'tiborga molikdir.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonimiz mustaqil va suveren davlat sifatida shakllanib, jahon hamjamiyatidan munosib o'rin egalladi, tom ma'noda ulkan taraqqiyot yo'lini bosib o'tdi. Ana shu mashaqqatli va sharaflı yo'lda erishgan barcha yutuqlarimizni, eng avvalo, Konstitutsiyamiz bilan bog'lashimiz, albatta, bejiz emas. Nega deganda, Asosiy qonunimiz xalqimiz uzoq yillar orzu qilgan milliy mustaqilligimiz va rivojlanish yo'limiz, inson huquq va erkinliklari kafolatlarini belgilab berdi.

To'la ishonch bilan aytish mumkinki, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi xalqimiz siyosiy-huquqiy tafakkurining yuksak namunasidir. U hech kimga qaram bo'lmasdan, erkin va ozod, tinch va osoyishta, farovon yashashning qonuniy kafolati bo'lib kelmoqda. Bozor munosabatlariga asoslangan huquqiy demokratik davlat, kuchli fuqarolik jamiyati barpo etish borasida mustahkam poydevor

bo'lib xizmat qilmoqda. Konstitutsiyamiz asosida mamlakatimizda milliy qonunchilik tizimi, davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari shakllandi. Bugungi kunda barcha jabhalarda keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va harbiy salohiyatimiz yuksalib, fuqarolarimizning dunyoqarashi tobora o'sib bormoqda. Bularning barchasi, eng avvalo, Bosh qomusimizning hayotbaxsh kuch-qudrati natijasidir [1].

Mustaqillik Qomusi nomini olgan O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi - respublikamizda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarning mustahkam xuquqiy asosi bo'lib, mamlakatimiz demokratik taraqqiyotini izchillik bilan ta'minlab kelmoqda, shuningdek, yurtimizda demokratik xuquqiy davlat va adolatli fuqarolik jamiyatini shakllantirishning asosiy tamoyillarini belgilab beradi.

Konstitutsiya o'z mohiyati va yuridik tabiatiga ko'ra boshqa huquqiy hujjatlardan quyidagi **muhim jihatlari** bilan ajralib turadi:

- a) konstitutsiya maxsus sub'ekt tomonidan yoki uning nomidan chiqariladi;
- b) konstitutsiyaviy qoidalar ta'sis etuvchi, yo'naltiruvchi, birlamchi ahamiyatga ega;
- v) konstitutsiyaviy tartibga solish hajmining keng qamrovliligi bilan tavsiflanadi, ya'ni u nihoyatda muhim va keng ko'lamdagi ijtimoiy munosabatlar doirasiga ta'sir ko'rsatadi;
- g) konstitutsiya alohida yuridik xususiyatlarga ega, ya'ni boshqa qonunlardan ustunlikka, oliy yuridik kuchga, o'ziga xos muhofaza shakliga, maxsus tarzda qabul qilinish va o'zgartirilish tartibiga ega [3].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Bosh qomusimiz, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, yurtimiz fuqarolari tengligining kafolatlanishini e'tirof etdi va zamonaviy demokratik taraqqiyot uchun zamin yaratdi. Aynan shu sababli Konstitutsiyamizni ehtirom bilan ulug'lashimiz, har tomonlama o'rganishimiz, unga izchil amal qilishimiz, Asosiy qonunimizda mujassam bo'lgan ajdodlarimizning buyuk merosi va umuminsoniy qadriyatlarni yoshlarimiz qalbiga singdirishimiz zarur".

Shuning uchun ham Konstitutsiyaning beqiyos qadr-qimmatini va nufuzi, ijtimoiy-siyosiy hayotimizdagi o'rni va ahamiyati yillar o'tgani sayin tobora ortib bormoqda.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Prezident Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. Toshkent, 2017 yil, 7 dekabr.
2. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi: funksiyalari, yaratilish tarixi va mohiyati. Adolat ijtimoiy-siyosiy gazetasi.
3. <https://adolat24.uz/>.

4. 1. Abdug'aniyev, Bekzod. "SUG'DIYLARDA DIN MASALASI: ZARDUSHTIYLIK VA MAZDAKIYLIK." Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences. 5.1 (2025): 34-40.
5. 2 Gavhar, Tursunova, and Abdug'aniyev Bekzod Abduvali o'g. "AQSH KONSTITUTSIYASINING QISQACHA YARATILISHI TARIXI VA XX ASR BIRINCHI YARMIDA AQSHDAGI KONSTITUTSIYAVIY O'ZGARISHLAR." SHOKH LIBRARY (2025).
6. 3 Gavhar, T., & Abduvali o'g, A. A. B. (2025). AQSH KONSTITUTSIYASINING QISQACHA YARATILISHI TARIXI VA XX ASR BIRINCHI YARMIDA AQSHDAGI KONSTITUTSIYAVIY O'ZGARISHLAR. SHOKH LIBRARY.
7. 4 Usmonova L. SHARQ FALSAFASIDA INSON MUAMMOSI //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2025. – Т. 5. – №. 4. – С. 181-185.
8. 5 Usmonova L., Khakberdiyeva V. THE AXIOLOGICAL ROLE OF THE HUMAN BEING IN MODERN MEDICINE //Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations. – 2025. – Т. 1. – №. 3. – С. 1248-1250
9. 6 Mardiyeva G. XX ASR 20-YILLARI O 'ZBEKISTONDA: SAMARQAND VILOYATI IJTIMOY VA MADANIY HAYOTIDA XOTIN-QIZLAR ISHTIROKI //Issue 2 of 2024 (144/2). – 2024. – Т. 2. – №. 153. – С. 5-10.
10. 7 Mardiyeva G. XOTIN-QIZLARNING 1950-1980-YILLARDA SAMARQAND VILOYATI ILM-FAN SOHASINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2025. – Т. 5. – №. 4. – С. 70-75.
11. 8 Azimjon o'g'li, Beknazarov Javoxir. "CULTURAL LIFE IN CENTRAL ASIA DURING THE TIMURIDS DYNASTY." SHOKH LIBRARY (2025).
12. Azimjon o'g'li, Beknazarov Javoxir. "THE CULTURE OF THE BUKHARA KHANATE DURING THE SHAYBANIDS DYNASTY PERIOD." SHOKH LIBRARY (2025).
13. 9 Bekmurodovna G. T. In the early stages of relocation policy features and methods //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 12. – С. 110-112.
14. 10 Tursunova G. B. Tibbiyotda ma'naviyat masalalari, shifokor ma'naviyati //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 790-793.
15. Турсунова Г., Очилов И. Amir Temur hayoti va ulkan saltanatning vujudga kelishi //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. IV. – С. 45-51.
16. 11 Begmurodovna T. G. RESETTLEMENT AND LIVING CONDITIONS OF THE POPULATION EVACUATED FROM RUSSIA TO THE SYRDARYA (SECOND HALF OF THE XIX CENTURY) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 800-803.